

STŘEDNÍ ASIE

Strategie Evropské unie pro Střední Asii vznikla v roce 2007 a naposledy byla pozměněna v roce 2015. Klade si za cíl dosáhnout stability a prosperity, přičemž podporuje otevřenou společnost, právní stát, demokratizaci a spolupráci v oblasti energetické bezpečnosti a diverzifikace energetických zdrojů. Evropský parlament zdůrazňuje význam lidských práv, řádné správy věcí veřejných a sociálního rozvoje. Země v tomto regionu se značně liší co do míry rozvoje a demokratizace a tomu EU též přizpůsobuje svůj přístup. Návrh nové strategie je očekáván v polovině roku 2019.

PRÁVNÍ ZÁKLAD

- hlava V Smlouvy o Evropské unii (SEU): „vnější činnost“;
- články 206–207 (obchod) a články 216–219 (mezinárodní dohody) Smlouvy o fungování Evropské unie (SFEU);
- dohody o partnerství a spolupráci týkající se bilaterálních vztahů s výjimkou Turkmenistánu, pro nějž platí prozatímní obchodní dohoda. Nová rozšířená dohoda o partnerství a spolupráci s Kazachstánem se uplatňuje provizorně, dokud nebude ratifikována všemi členskými státy EU. Současně se jedná o rozšířenou dohodu s Kyrgyzstánem a Uzbekistánem.

SITUACE V REGIONU

Střední Asie není z politického ani hospodářského hlediska homogenním regionem. Ačkoli Parlament označuje za součást regionu také Mongolsko, tato země se mu v mnoha ohledech vymyká, a to jak historicky, tak i geograficky či politicky.

Kazachstán a Mongolsko mají nejvyšší tempo hospodářského růstu a usilují o užší vztahy s Evropskou unií.

Mongolsko a Kyrgyzstán z politického hlediska vynikají díky svým pokročilejším demokratickým systémům. V Kyrgyzstánu však v poslední době dochází k problematickému vývoji, který ukazuje, že demokratický rozvoj a lidská práva mohou být ohroženy. Na druhou stranu ostatní republiky, zejména Turkmenistán, jeden z nejautoritativnějších států na světě, trápí závažné nedostatky v oblasti lidských práv, přičemž hlavní problém představuje nízká míra nezávislosti soudní moci. V Uzbekistánu, kde od roku 2016, kdy se moci ujal nový prezident Šakvat Mirzijojev, dochází k určitým pozitivním změnám, které se projeví například v propuštění několika politických vězňů. V Kazachstánu odstoupil prezident Nazarbajev v březnu

2019 po třech desítkách let v úřadu, ale zatím nelze říct, zda a jak se situaci v zemi změní.

Donedávna byly vzájemné vztahy středoasijských zemí poměrně špatné kvůli sporům o hranice a zdroje. Situace se nicméně rychle proměnila poté, co se v roce 2016 změnilo uzbecké vedení, a vznikly tak nové příležitosti pro regionální spolupráci. V březnu 2018 se v Astaně uskutečnila první schůzka vrcholných představitelů středoasijských zemí od devadesátých let. Druhý summit by měl proběhnout v roce 2019 v Uzbekistánu. Otázkami společného zájmu je hrozba šíření islámského extremismu a návraty bojovníků ze Sýrie a Iráku. V regionu je také stále patrný negativní vliv pokračujícího konfliktu v Afghánistánu.

Všechny středoasijské státy provádějí mnohotvárné zahraniční politiky a usilují zejména o rovnováhu ve vztazích s Ruskem, Čínou, EU a USA. Důležité jsou také vztahy s Tureckem a Íránem. OSN dokonce uznala trvalou neutralitu Turkmenistánu. Obchod s Evropskou unií, zejména v oblasti energetiky, je významný s Kazachstánem a Turkmenistánem a jeho objem narůstá s Uzbekistánem, zejména poté, co byl přijat protokol o textilu mezi EU a Uzbekistánem, který Parlament schválil v prosinci 2016. EU rovněž přivítala přistoupení Kyrgyzstánu, Tádžikistánu a Kazachstánu k WTO.

Kazachstán je zakládajícím členem celní unie s Ruskem a Běloruskem. V květnu 2014 tyto tři země založily Euroasijskou hospodářskou unii, ke které se rovněž připojila Arménie. Vstoupila v platnost dne 1. ledna 2015 a v květnu 2015 se k ní připojil i Kyrgyzstán.

PLATNÉ A VYJEDNÁVANÉ DOHODY

V prosinci 2015 uzavřela EU s Kazachstánem novou rozšířenou dohodu o partnerství a spolupráci, s níž v prosinci 2017 vyslovil EP svůj souhlas. Dohoda je prozatímně uplatňována od května 2016, dokud ji neratifikují vnitrostátní parlamenty členských států EU. V prosinci 2017 byla zahájena jednání o rozšířené dohodě o partnerství a spolupráci s Kyrgyzstánem, v listopadu 2018 pak s Uzbekistánem. Obě země měly s EU dohody o partnerství a spolupráci již od roku 1999. Tádžikistán, který měl dohodu s EU od roku 2010, se v listopadu 2018 vyjádřil, že by měl zájem zahájit jednání o nové bilaterální dohodě. V listopadu 2017 vstoupila v platnost dohoda o partnerství a spolupráci s Mongolskem. Vztahy EU s Turkmenistánem se řídí prozatímní dohodou o obchodu a obchodních záležitostech z roku 2010, protože Evropský parlament podmínil ratifikaci dohody o partnerství a spolupráci, která byla podepsána v roce 1998, existencí systému kontroly pokroku v oblasti lidských práv.

[Strategie EU pro Střední Asii z roku 2007](#), naposledy pozměněná v roce 2015, si klade za cíl dosáhnout stability a prosperity, přičemž podporuje otevřenou společnost, právní stát, demokratizaci a vztahy založené na větší spolupráci v oblasti energetické bezpečnosti a diverzifikace energetických zdrojů. V souladu s požadavkem, který Rada formulovala ve svých [závěrech](#) z června 2017, předloží vysoký představitel spolu s Komisí v roce 2019 rozsáhlou revizi strategie pro Střední Asii, která bude v souladu s globální strategií z roku 2016. Zvláštní zástupce EU pro Střední Asii vede konzultace s místními aktéry.

Dovoz ropy a zemního plynu z Kazachstánu a Turkmenistánu může být pro EU jednou důležitý. Důležitou otázkou pro EU bylo stažení mezinárodních bezpečnostních podpůrných sil (ISAF) z Afghánistánu na konci roku 2014, ačkoli v zemi zůstává několik tisíc vojáků USA a NATO. V roce 2013 byl mezi EU a Střední Asií zahájen dialog na nejvyšší úrovni o bezpečnostním sektoru. EU má své delegace ve všech zemích Střední Asie s výjimkou Turkmenistánu, kde by měl být v roce 2019 zahájen provoz plnohodnotné delegace. Nedávno byla zahájena činnost delegace EU v Mongolsku.

Středoasijské státy dostávají finanční prostředky z [Nástroje pro rozvojovou spolupráci](#): 1 028 milionů EUR na období 2014–2020 (nárůst proti 750 milionům EUR na období 2007–2013), což zahrnuje jak programy bilaterální pomoci, tak i regionální programy (360 milionů EUR). Pomoc se soustřeďuje na oblast vzdělávání, regionální bezpečnosti, udržitelného hospodaření s přírodními zdroji a sociálně-ekonomického rozvoje. Kazachstán již nesplňuje podmínky pro to, aby se mohl účastnit bilaterálních částí nástroje pro rozvojovou spolupráci, protože v roce 2014 získal status země s vyššími středními příjmy. Stále však má přístup k regionálním programům. Ke stejné situaci pravděpodobně v budoucnu dojde i v Turkmenistánu. [Evropský nástroj pro demokracii a lidská práva](#) (EIDHR) funguje ve všech zemích s výjimkou Uzbekistánu a Turkmenistánu, kde je organizací občanské společnosti příliš málo, jsou špatně organizovány a příliš přísně kontrolovány.

ÚLOHA EVROPSKÉHO PARLAMENTU

A. Postoje Parlamentu (usnesení)

- V [dubnu](#) 2016 podpořil Parlament strategii EU pro Střední Asii, ale současně vyslovil požadavek, aby se více zaměřovala na některé otázky.
- V případě Kazachstánu vyjádřil Parlament v roce 2017 souhlas s posílenou dohodou o partnerství a spolupráci a přivítal přistoupení země k WTO v roce 2015. Prohlásil také, že bude v oblasti politických a sociálně-hospodářských reforem uplatňovat zásadu „více za více“. V [březnu 2019](#) vyjádřil Parlament znepokojení nad stavem lidských práv v Kazachstánu.
- V roce 2010 přijal usnesení o solidaritě s Kyrgyzstánem po násilných nepokojích v jižní části země. V roce [2015](#) vyjádřil Parlament znepokojení nad registry nevládních organizací vypracovanými Kyrgyzstánem a jeho zákony zaměřenými proti „propagandě“ LGTBI. V [lednu 2019](#) vydal doporučení pro jednání o rozšířené dohodě partnerství a spolupráci.
- V případě Tádžikistánu Parlament v roce 2009 vydal souhlas s uzavřením dohody o partnerství a spolupráci, vyzval ovšem ke zlepšení situace, pokud jde o lidská práva, korupci, zdravotnictví a vzdělávání. V usnesení z roku [2016](#) vyjádřil Parlament znepokojení nad zhoršením situace v oblasti lidských práv v Tádžikistánu, zejména v případě „vězňů svědomí“.
- Parlament setrvale vyjadřuje znepokojení nad slabými výsledky v oblasti dodržování lidských práv, a proto zablokoval vstup dohody o partnerství a spolupráci v platnost. V [březnu 2019](#) sdělil, co je třeba učinit, aby mohl zvážit udělení souhlasu.

- V prosinci 2016 Parlament schválil protokol o textilu mezi EU a Uzbekistánem poté, co se Uzbekistán v úzké spolupráci s MOP zavázal, že vymýtí využívání dětské práce při každoroční sklizni bavlny. V [březnu 2019](#) vydal doporučení pro jednání o rozšířené dohodě partnerství a spolupráci.
- Prohlášení Parlamentu o Mongolsku se z velké části vztahují k hospodářským otázkám, ale zabývají se rovněž rozvojovými a humanitárními potřebami země spojenými s extrémními meteorologickými podmínkami. Evropský parlament vyslovil souhlas s dohodou [v roce 2017](#).

B. Meziparlamentní spolupráce

Výbory pro parlamentní spolupráci se scházejí s většinou středoasijských zemí každý rok. Poslanci dohlížejí na provádění dohod a soustřeďují se na otázky lidských práv, politické násilí, hospodářskou a rozvojovou spolupráci a postupy při volbách. Od okamžiku, kdy vešla v platnost dohoda o partnerství a spolupráci s Mongolskem, požaduje Parlament zřízení výboru pro parlamentní spolupráci. Pokud se tak stane, zůstane jediným státem bez takového orgánu Turkmenistán. Meziparlamentní jednání s Turkmenistánem nicméně probíhají nadále.

C. Sledování průběhu voleb a prosazování demokracie

Vzhledem k rozdílné úrovni politického rozvoje a mimořádně různorodé úrovni demokratizačního procesu ve Střední Asii Parlament nesleduje všechny volby v regionu.

- Úřad pro demokratické instituce a lidská práva Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě (OBSE) spolu s delegacemi Evropského parlamentu sledoval parlamentní volby v Tádžikistánu a Kyrgyzstánu v roce 2015 a prezidentské volby v Kyrgyzstánu v roce 2017. V případě Tádžikistánu dospěl k negativním závěrům, avšak zjištění z mise do Kyrgyzstánu byla povzbudivější.
- Kazachstán zve ke sledování svých voleb představitele Parlamentu jen výjimečně. Úřad pro demokratické instituce a lidská práva OBSE zde pravidelně zjišťuje závažné nedostatky.
- V červnu a červenci 2017 sledovala delegace Evropského parlamentu prezidentské volby v Mongolsku a zaznamenala, že v zemi postupně vzniká pevná demokracie.
- Zástupci Parlamentu nebyli nikdy pozváni ke sledování voleb v Uzbekistánu či Turkmenistánu.

[Fernando Garcés de los Fayos / Michal Jiráček](#)
05/2019

